

نقش شبکه های اجتماعی در استحکام خانواده

استاد راهنما : سمیه معینی فر

تهیه کنندگان : فاطمه قنبری، ملیحه نوری صادق، معصومه رجبلو، زهرا کوهساریان

حوزه علمیه سعدیه خواهران رامیان، استان گلستان

چکیده

امروزه گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات به گونه ای است که در هر کجای زندگی انسان، جلوه های حضور فناوری اطلاعات و ارتباطات به چشم می خورد. اینترنت و سرویس های ارائه شده در قالب آن، در عین حال که ابزار مفیدی برای کسب و تبادل اطلاعات است، می تواند مخرب نیز باشد. شبکه های مجازی ابزار جنگ نرم دشمن هستند که هدف آن نابودی خانواده هاست. شبکه های اجتماعی نقش پررنگی در دنیای امروز دارند و نمی توان آنها را نادیده گرفت. این شبکه ها بر ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی افراد و در سطح کشورها و حتی بین الملل تاثیرگذارند، به همین دلیل در حال گسترش هستند و در آینده نقش به مراتب بیشتر و مهمتری را در زندگی بازی خواهند کرد. خانواده مناسب ترین جایگاه برای تامین نیازهای انسان و بهترین بستر برای تامین امنیت و آرامش روانی است. با این حال، در عصر کنونی، نظام خانواده دچار مشکلات و چالش هایی شده است که کم کم آن را به سستی و تزلزل می کشاند. در این میان ضروری است عوامل ثبات و سازوکارهای ایجاد ارتباط صمیمانه و سازنده را بررسی کنیم و محیطی سالم و بانشاط برای پرورش فرزندان فراهم آوریم. البته ناگفته نماند که مزیت استفاده از فضای مجازی زیاد است به شرطی که استفاده درست از آن به عمل آید. برخی کارها امروزه در همین فضا رونق گرفته اند و بیشتر کسب و کارها از این طریق به رشد و پیشرفت خوبی رسیده اند. این فضا مانند یک تیغ دو لب بوده که هم مضر است و هم مفید. فضای مجازی واژه ای است که نخستین بار توسط ویلیام گیbson در کتاب علمی تخیلی مشهورش به نام «نورمونسر» به کار رفته است. فضای مجازی به فضای اطلاق می شود که بدون در نظر گرفتن بعد زمان و مکان تعامل های اجتماعی میان فرهنگ های گوناگون را از طریق فناوری های نوین امکان پذیر می سازد. فضای سایبر در واقع یک «محیط» است که ارتباطات در آن انجام می شود؛ نه صرفاً مجموعه ای از ارتباطات.

کلیدواژه: نقش، شبکه ها، اجتماعی، استحکام، خانواده

مقدمه

شبکه های اجتماعی موجب افزایش ارتباطات اجتماعی شده است. نگرانی در مورد تاثیر شبکه های اجتماعی بر روابط خانوادگی از جمله ارتباط همسران و ارتباط والدین با فرزندان شان وجود دارد. استفاده از شبکه های اجتماعی توسط جوانان، سبک زندگی آنان را تغییر داده است. خودنمایی و زندگی ویتروینی از نتایج منفی شبکه های اجتماعی است. تغییرات زیادی تحت تاثیر شبکه های اجتماعی در ارزش ها، ساختار، سبک زندگی و نگرش های افراد و خانواده ها ایجاد شده است. زمانی عکس های خصوصی و خانوادگی و روابط حریم شخصی داشت و ورود افراد غریبه به خانه را بد تلقی می کردند. اما حالا، حتی خصوصی ترین مسائل زندگی و لحظه های خودمانی نیز در شبکه های اجتماعی انتشار می شود. ایجاد سوء تفاهم و سرد شدن روابط زوجین از نتایج و تبعات منفی شبکه های اجتماعی است. طلاق و افزایش آن نیز نتیجه شبکه های مجازی است. انسان در خانواده، فرآیند جامعه پذیری را می آموزد که مجموعه هایی از باید ها و نبایدها و بالاخره نقش هایی را در روابطش با دیگران یاد می گیرد.

آنچه در خانواده از اهمیت برخوردار است، توجه به ارزش ها به ویژه ارزش های خانوادگی و اجتماعی است که از طریق آنها می توان جامعه را کنترل کرد و به سوی زوال یا تعالی سوق داد. آماده کردن فرزندان برای پذیرش مسئولیت های اجتماعی یکی از وظایف مهم و اساسی خانواده ها به شمار می رود.

به نظر می رسد نوعی گذار از سنت به مدرنیته، سبب رشد و گسترش آسیب های نوپدید شده است. سیستم های جدید ارتباطی (شبکه های مجازی) آسان تر، ارزان تر و در دسترس تر است، به همین دلیل، استفاده از این فناوری های نوین برای کاربران جذاب تر است. علاوه بر این، کمبود ارتباطات میان فردی در جامعه به راحتی از طریق این سیستم جبران می شود.

از مهمترین دلایل گسترش رو به افزون آسیب های جدید و نوپدید ناشی از فناوری های نوین و شبکه های مجازی، نبود آموزش از سوی خانواده و عدم فرهنگ سازی صحیح است. لذا یکی از زمینه های اصلی در بروز مشکلات خانوادگی و اصولاً نارضایتی از زندگی مشترک، فضای مجازی است که تحت تاثیر تولیدات رسانه ای به وجود آمده و باعث آن شده تا سطح توقع و رضایت از زندگی های مشترک را به خصوص در میان نسل جوان بالا ببرد. تحت تاثیر این فضا

آنچه جوان باید از زندگی مشترک انتظار داشته باشد، به نوعی تحریف می شود. لذت و صمیمیتی که از برنامه ها و محتویات رسانه ها مانند فیلم ها و سریال ها در اذهان جوانان نقش می بندد تا حد بسیار زیادی در زندگی طبیعی قابل دستیابی نخواهد بود که این امر می تواند تبعات زیانباری برای آینده جوانان به همراه داشته باشد.

صرف نظر از کاربرد وسیع این ابزارها، آنچه امروزه کاربرد وسیعی یافته و بخش وسیعی از فعالیت های روزمره افراد را پوشش می دهد، اینترنت و به تبع آن فضای مجازی است. ضمن اینکه استفاده نادرست از این امکانات باعث از بین رفتن بسیاری از حریم ها در خانواده ها شده، به گونه ای که به رغم حضور فیزیکی و در زیر یک سقف بودن در داخل خانواده، گاه فاصله عاطفی و معنوی زیادی را از یکدیگر تجربه می کنند و افراد خانواده کمترین مراودات و گفتگوی همدلانه را با هم دارند. استفاده بیش از حد از شبکه های اجتماعی در محیط خانواده با کاهش سطح ارتباطات عاطفی، میزان گفت و گو در خانواده را حتی از ۱۵ دقیقه در روز هم کمتر کرده است.

امروزه با ورود وسایل و تکنولوژی های جدید به عرصه خانواده ها شاهد این هستیم که والدین و فرزندان ساعت های متمادی در کنار یکدیگر می نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر نشانه هایی از آن نوع خانواده هایی را داریم که والدین و فرزندان دور هم بنشینند، درباره موضوعات مختلف خانوادگی و کاری با هم گفتگو کنند و نظرات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند. در شرایط فعلی روابط موجود میان والدین و فرزندان به سردی گراییده و دو نسل به دلیل داشتن تفاوت های اجتماعی و تجربه های زیسته مختلف، زندگی را از دیدگاه خود می نگرند و مطابق با بینش خود آن را تفسیر می کنند. نسل دیروز (والدین) احساس دانایی و باتجربه بودن می کند و نسل امروز (فرزندان) که خواهان تطابق با پیشرفت های روز است، در برابر آنها واکنش نشان می دهد و چون از پس منطق و نصیحت های ریشه دار و سرشار از تجربه آنها برنمی آید، به لجبازی روی می آورد. فضای مجازی علاوه بر مزایا معایبی هم دارد که در این مقاله به همه موارد پرداخته می شود. مقالات زیادی هم در زمینه شبکه های اجتماعی نوشته شده است مانند مقاله (نقش رسانه ها در تغییر ارزش ها و هنجارهای خانواده با نویسندگی خانم فاطمه ملک پور) که در این مقاله به تاثیرات سوء شبکه های اجتماعی بر کودکان و نوجوانان و جوانان باشد زیاده روی در نقل اخبار و افسردگی روحی و ناراحتی های عصبی منجر شود و با استفاده از این ابزار در جهت جایگزینی افکار و ارزش های انحرافی زمینه ساز انحراف های اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی است بنابراین تأثیر گذاری شبکه های اجتماعی بر خانواده ها غیر قابل انکار و اجتناب ناپذیر

است. و همچنین مقاله (بازنمایی آسیب شناسنامه رسانه های نوین در مطالعات خانواده نویسندگان علی جنادله و مریم رهنما) مرور مطالعات انبوه صورت گرفته در زمینه تاثیرات شبکه های اجتماعی نوین بر خانواده نشان می دهد، تاملات نظری و یافته های تجربی، رویکردهای متفاوتی در این خصوص اتخاذ کرده و به گزاره های متفاوت و حتی متناقضی در خصوص پیامدهای حضور و مصرف رسانه های نوین در فضای تعاملات خانوادگی رسیده اند برخی بر این باورند که فناوری های نوین شبکه های اجتماعی همچون اینترنت، موبایل، کامپیوتر و... (به عنوان عامل و نیروی منفی مانع روابط خانوادگی بوده و با تهی کردن روابط اجتماعی به انزوای اجتماعی خانواده از یکدیگر و فاصله گرفتن خانواده ها از جهان بیرون منجر شده اند.

مفاهیم لغوی و اصطلاحی خانواده

واژه «خانواده» در لغت، به اعضای تشکیل دهنده آن، یعنی اهل خانه، اهل بیت، مجموعه ی افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که زیر یک سقف زندگی می کنند و مجموعه خویشاوندان تعریف شده است.^۱ برخی صاحب نظران علوم انسانی و اجتماعی مانند کوئن، خانواده را گروهی از افراد می دانند که از راه خون، زناشویی و یا فرزندپذیری با یکدیگر ارتباط داشته و طی یک دوره ی زمانی نامشخص، با هم زندگی می کنند.^۲

مفهوم جامعه از لحاظ لغوی و اصطلاحی

«لفظ جامعه» در لغت، اسم فاعل مونث از مصدر «جَمَع» به معنای گردکردن، گردهم آوردن، فراهم کردن یا فراهم آوردن، و برهم افزودن است. و بنابراین، به معنای گرد آورنده، فراهم کننده یا آورنده، برهم افزاینده و در برگیرنده خواهد بود. این واژه «عرفاً» به معنای «گروه» و علی الخصوص «گروهی از انسانها» به کار می رود، خواه آن گروه از مردم که در یک روستا یا دهکده یا شهر یا استان و یا کشور زندگی می کنند، به طور مثال «جامعه ایرانی» و خواه آن گروه از

۱- محمد معین، فرهنگ فارسی معین، ۱۳۷۶، تهران، انتشارات امیر کبیر، ص ۵۸۴.

۲- محمد رضا عضدی، مقاله نقش فضای مجازی بر خانواده.

مردم که دارای یک دین یا مذهب هستند مثلاً «جامعه مسیحیان» و خواه گروهی که حرفه و شغل واحدی دارند مانند «جامعه معلمان» و خواه همه ی انسان هایی که بر روی زمین به سر می برند مثلاً «جامعه بشری یا جامعه بشریت»^۱

مفهوم اصطلاحی جامعه

«مجموعه ای از افراد انسانی که با نظامات و آداب و سنن و قوانین خاص به یکدیگر پیوند خورده و زندگی دسته جمعی دارند، جامعه را تشکیل می دهد».^۲ منظور از زندگی انسان به صورت دسته جمعی و اجتماعی یعنی اینکه دارای ماهیت اجتماعی هستند. یک طرف نیازها، کارها و فعالیت ها، ماهیت اجتماعی دارند که جز با تقسیم کارها و برطرف کردن نیازها با توجه به قوانین و نظام های خاصی امکان پذیر نیست. به طور کلی می توان گفت: که جامعه شامل جمع کثیری از انسانها می باشد که به خاطر یک سلسله ای از نیازها و خواسته های خود و تحت نفوذ یک سلسله از عقاید و تفکرات و آرمانها در هم ادغام شده و یک زندگی مشترکی دارند.^۳

تأثیرات شبکه های اجتماعی در خانواده

رسانه های نوین اطلاعاتی و در رأس آن اینترنت، موجب نوسازی فرایندهای اجتماعی است. این تکنولوژی، تمام جنبه های زندگی مردم را تحت الشعاع قرار داده است (جهانگرد، ۳: ۱۳۸۴). اینترنت و به ویژه شبکه های اجتماعی، شکل های جدیدی از فضای اجتماعی را به وجود آورده اند که زمان کودکی و نوجوانی والدین امروز وجود نداشته است. از طرفی، این فضاها همان قدر که می تواند بی اندازه خللاقانه باشد، به همان اندازه نیز می تواند کودک و نوجوان را با موقعیت های خطرناکی مواجه کند (قدیانی، ۲۹: ۱۳۹۳) استفاده بیش از حد از شبکه های اجتماعی می تواند به

۲- محمد تقی مصباح یزدی، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، قم انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی «ره»، ۱۳۹۱، ص ۲۱

۳- مرتضی مطهری، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی (جامعه و تاریخ)، ناشر: صدرا، تاریخ ۱۳۹۶، ص ۳۱۳

۱- بروس کوهن، مبانی جامعه شناسی، مترجم غلام عباس توسلی، رضا فاضل، نشر سیمیا، ۱۳۸۹/۱۲/۹، ص ۵۹

۳- می توانید مقالات علمی را بخوانید

این گونه شبکه های اجتماعی، اطلاعات پزشکی و دیگر حوزه های مورد علاقه تان را به روز می کنید و با

استفاده از آن ها کیفیت زندگی خود را بهتر می کنید.

۴- کسب و کارتان را در فضای مجازی گسترش داده و درآمدها را افزایش دهید

با معرفی کسب و کارتان به دیگران، مشتریان بیشتری از کشورتان و دیگر کشورها به دست می آورید، که این

می تواند یک فرآیند سود افزا برایتان باشد.

۵- با استفاده از اینترنت با اعضای خانواده تان همیشه در ارتباط هستید

فردی که برای کار یا تحصیل به کشور دیگر سفر می کند، با استفاده از نرم افزارهای اینترنتی می تواند با شما

تماس بگیرد و با او به آسانی صحبت کنید، ویدیو کال video call برقرار کنید و حس دلتنگی خود را از بین ببرید.

۶- با استفاده از شبکه های اجتماعی می توانید به خودتان انگیزه دهید

تمایل دارید زبان اسپانیایی یاد بگیرید؟ وب سایت هایی با این مضمون را دنبال کنید. می خواهید غذای لبنانی

آماده کنید پیج های عربی را چک کنید. امروزه به راحتی می توانید خودتان را در شرایطی قرار دهید تا در زمان کمتری

پیشرفت کرده و به حس رضایت بیشتر برسید.

۷- افراد موفق را دنبال کنید

یک جمله معروف وجود دارد که می گوید شما شبیه افرادی می شوید که زمان بیشتری را با آن ها می

گذرانید. در دنیای امروز به راحتی می توانید راجع به تونی رابینز، میشل اوباما، اپرا وینفری و افراد موفق دیگر اطلاعات

کسب کنید. بدانید اخیرا چه کتابی را خوانده اند؟ چه غذاهایی مصرف می کنند؟ در روز زمانشان را چگونه سپری می کنند؟

و با خواندن زندگی نامه آنها می توانید خود را به سمت جلو ترغیب کنید، برای اهدافتان ادامه دهید و تسلیم شرایط سختتان

نشوید، و بدانید افرادی قبلا از مسیری که شما عبور می کنید، گذشته اند.^۱

۱-مقاله تأثیرات مثبت و منفی شبکه های اجتماعی بر ابعاد مختلف زندگی، attarak.ir.

راهکار های کاهش آسیب های شبکه های اجتماعی

تشویق فرزندان و ایجاد جذابیت در نوجوانان جهت شرکت در فعالیت های اجتماعی در دنیای واقعی و تقویت این گونه رفتارها توسط والدین.

وقت گذاشتن برای گفتگو در خانواده و برگزاری به صورت جلسات خانگی و هفتگی در خانواده. گذراندن اوقات بیشتر اعضای خانواده با یکدیگر در فضای بیرون از خانه به طوری که زوجین و فرزندان از نظر عاطفی و روانی، احساس خلاء نکنند و جهت جبران این کمبود به فضای مجازی پناه ببرند. والدین باید تا حدودی به فناوری های روز دنیا مسلط بوده و نسبت به شیوه های جدید ارتباط فرزندان خود، تهدیدات و آسیب های ناشی از اینترنت و فضای مجازی آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند تا از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی جلوگیری به عمل آید.

استفاده از آموزه های دینی از جمله امر به معروف و نهی از منکر به عنوان نوعی کنترل اجتماعی توسط هر شخص. هنجارسازی های مثبت و آموزش فرهنگ استفاده از اینترنت و فضای مجازی به فرزندان مان در خانواده. لازم به ذکر است در زمینه استفاده از فناوری های نوین برخورد مقابله های قهری چاره کار نیست و نیاز به فرهنگ سازی دارد و نحوه استفاده مناسب و صحیح از فضای مجازی به کاربران در گروه های مختلف سنی آموزش داده شود.^۱

۱- نقش فضای مجازی بر خانواده. محمد رضا عضدی.

نتیجه

ارتباط از طریق فضای مجازی در سال های اخیر جایگاه قابل توجهی در بین نسل جوان جامعه ما پیدا کرده است. شبکه های اجتماعی در ابعاد مختلف افراد (فردی و اجتماعی) تأثیر گذارند. در شکل دهی به هویت نقش دارند و حتی روی ابعاد اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع هم تأثیر گذارند. امروزه با توجه به نقشی که تاکنون در ابعاد مختلف زندگی داشته اند، نمی توان آن ها را نادیده گرفت. در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه ی افکار و اندیشه های بشری محسوب می شود، به شرط آن که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند، تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هوشیاری جوانان و خانواده ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه ی نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می باشد و برای جلوگیری ازهم پاشیدگی خانواده ها،

والدین باید تا حدودی به فناوری های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آن هاست و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آن ها به صورت نا صحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز میشود. لذا، چنانچه خانواده ها نسبت به شیوه های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از انجام بسیاری از جرایم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می آید. از همین روست که رهبر فرزانه ی انقلاب می فرماید: مسئولان وظایف متعدد و مهمی دارند، از جمله افزایش آگاهی های عمومی، تقویت آموزش و پرورش و جدی تر پرداختن به فعالیت های مرکز ملی فضای مجازی، در این صورت می توان از فضای مجازی به عنوان یک فرصت بهره گرفت، بی آنکه تهدیدهای آن برایمان دردسرساز شود.

منابع و مأخذ:

- ۱- محمد معین، فرهنگ فارسی معین، ۱۳۷۶، تهران، انتشارات امیر کبیر، ص ۵۸۴.
- ۲- محمد تقی مصباح یزدی، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، قم انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی «ره»، ۱۳۹۱، ص ۲۱
- ۳- مرتضی مطهری، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی (جامعه و تاریخ)، ناشر: صدرا، تاریخ ۱۳۹۶، ص ۳۱۳
- ۴- بروس کوهن، مبانی جامعه شناسی، مترجم غلام عباس توسلی، رضا فاضل، نشر سیمیا، ۱۳۸۹/۱۲/۹، ص ۵۹
- ۵- <https://www.pishkhan.com/news/248742>
- ۶- <https://zehnemovafagh.com/damages-of-cyberspace-on-the-family>
- ۷- <https://zehnemovafagh.com/damages-of-cyberspace-on-the-famil>

۸- <https://zehnemovafagh.com/damages-of-cyberspace-on-the-family>

۹- محمد رضا عضدی، مقاله نقش فضای مجازی بر خانواده.

۱۰- مقاله تاثیرات مثبت و منفی شبکه های اجتماعی بر ابعاد مختلف زندگی، attarak.ir.